

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازماندهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات، و منابع مالی و مقایسه نتایج حاصل با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران می‌باشد. پژوهش حاضر به روش پیمایشی و از نوع توصیفی انجام گرفته و به‌منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. از ۱۱ کتابخانه تخصصی صنایع فولاد کشور ۱ کتابخانه از پاسخگویی به پرسشنامه اجتناب نمود و پژوهش برحسب ۱۰ پاسخنامه (۹۰/۹۰ درصد) دریافتی با استفاده از نرم‌افزار اکسل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل نشان داد که کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور در زمینه اهداف و وظایف ۵۱/۶۶ درصد، سازمان و مدیریت ۷۰ درصد، نیروی انسانی ۲۶/۵۱ درصد، مجموعه ۳۰/۳۱ درصد، سازماندهی منابع ۴۵/۳۵ درصد، خدمات ۴۹/۹۲ درصد، ساختمان و تجهیزات ۵۸/۱۳ درصد، و منابع مالی ۳۸/۱۱ درصد با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند. در پایان، پیشنهادهایی به شرح زیر برای بهبود وضعیت این کتابخانه‌ها ارائه گردید: (۱) جذب نیروی انسانی با مدرک کتابداری، (۲) برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت و آموزشی جهت ارتقای سطح دانش کارکنان شاغل در کتابخانه، و (۳) تخصیص بودجه کافی و معین به کتابخانه از طرف سازمان مادر.

کلیدواژه‌ها

کتابخانه‌های تخصصی، صنعت فولاد، استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور و مقایسه آن با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

سمیه حسینی^۱ | دکتر احمد شعبانی^۲

دریافت: ۱۳۸۷/۷/۱۳ پذیرش: ۱۳۸۷/۹/۱۰

مقدمه

با پیشرفت صنعت آهن و فولاد در کشور، نیاز به اطلاعات جدید در این زمینه برای متخصصان صنایع فولاد ضروری است، زیرا متخصصان صنعت مزبور به منظور ارتقای جایگاه صنعت فولاد در صحنه رقابت‌های اقتصادی، به استفاده از پیشرفته‌ترین فناوری‌ها، الگوبرداری و دستیابی به اطلاعات جامع و روزآمد در زمینه‌های مختلف مرتبط با این صنعت نیاز دارند. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی صنایع فولاد به منظور روزآمد نگه داشتن سطح اطلاعات و آگاهی کارکنان و مسئولان و متخصصان این صنعت، آگاهی از بازارهای جهانی، و ارائه اطلاعات به منظور تأمین نیازهای اطلاعاتی متخصصان و کارکنان و مسئولان این صنعت به وجود آمده‌اند. وظیفه اصلی این کتابخانه‌ها خدمت به سازمان مادر و هدف آنها فراهم آوردن اطلاعات و منابع مورد نیاز برای پیشبرد اهداف سازمان و بالا بردن سطح تخصصی و روزآمد نگه داشتن کارکنان سازمان است (مزینانی، ۱۳۸۳، ص ۱۸۳).

از آنجا که ارزیابی‌های سازمانی در مقیاس کمی و کیفی در پژوهش‌های موجود صورت می‌پذیرد، این پژوهش‌ها باید نکات مثبت و منفی در فرایندهای سازمانی را برای مدیران و مسئولان آشکار سازند. مسئله پژوهش حاضر مبتنی بر بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور از جنبه‌های عملکردی و مقایسه آن با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران است. بر این مبنا می‌توان از وضعیت موجود این کتابخانه‌ها و میزان انطباق آن با

۱. کارشناس ارشد کتابداری و

اطلاع‌رسانی کتابخانه عمومی ماهشهر

۲. دانشیار علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

دانشگاه اصفهان

استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی آگاهی حاصل کرد.

هدف پژوهش

هدف کلی این پژوهش، تعیین میزان انطباق وضع موجود کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازماندهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات، و منابع مالی و مقایسه نتایج حاصل، با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران است.

سؤال اصلی پژوهش

کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر اهداف و وظایف، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه، سازماندهی منابع، خدمات، ساختمان و تجهیزات، و منابع مالی تا چه میزان با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند؟

تعاریف عملیاتی

استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران^۳: این استانداردها ضوابطی هستند که با استفاده از آن می‌توان خدمات کتابخانه را سنجش و ارزیابی کرد. این استانداردها توسط کتابداران متخصص و براساس استانداردهای بین‌المللی و واقعیت‌های موجود در کتابخانه‌های تخصصی ایران تدوین شده است تا کار دستیابی به هدف‌های تعیین شده از سوی آنان را میسر سازد (تعاونی، ۱۳۸۰، ص دو).

صنعت فولاد^۴: صنعت فولاد یکی از پایه‌های مهم اقتصاد هر کشوری است که تولید سرانه آن را می‌توان به عنوان شاخصی جهت ارزیابی صنعتی بودن یک کشور به حساب آورد (عبداللهی، ۱۳۸۶).

پیشینه پژوهش

کبیر (۱۳۷۸)، در پژوهش خود موسوم به «بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مطلوب برای کتابخانه‌های موزه‌های شهر تهران» ۱۴ کتابخانه موزه شهر تهران را از نظر فضا و تجهیزات، نیروی انسانی، ارائه خدمات، و بودجه مورد مطالعه قرار داد. نتایج حاصل مبتنی بر کمبود تجهیزات و نیروی انسانی و بودجه، و فقدان فضای مناسب بود.

رسولی املشی (۱۳۷۸)، پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه‌های صنعت نفت شهر تهران و ارائه راهکارهای عملی» انجام داد. جامعه آماری ۱۴ کتابخانه از کتابخانه‌های

3. Standards for Iranian Special Libraries
4. Steel industrial

شرکت ملی صنعت نفت ایران را شامل می شود. نتایج بررسی نشان داد که بیش از ۷۱ درصد کارکنان این مراکز را نیروی غیر متخصص تشکیل می دهد، ۲۱ درصد از این کتابخانه ها در حال برنامه ریزی برای استفاده از نظام ماشینی هستند و ۵۱ درصد از استفاده کنندگان نظام ماشینی از نرم افزارهای نوسا، پارس آذرخش، و بهمن برنا استفاده می کنند.

رفیعی پور (۱۳۸۳)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی وضعیت کتابخانه های تخصصی شهر اهواز و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران»، ۴۸ کتابخانه تخصصی شهر اهواز را مورد بررسی قرار داد و به این نتایج دست یافت: کتابخانه های تخصصی شهر اهواز در زمینه اهداف و وظایف ۶۶۶ درصد، سازمان و مدیریت ۲۴/۴ درصد، نیروی انسانی ۲۶/۱۱ درصد، مجموعه ۲۶ درصد، سازماندهی منابع ۲۷/۹ درصد، ساختمان و تجهیزات ۴۰/۷ درصد، و بودجه ۲۹/۲ درصد با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران مطابقت دارند.

ملکی (۱۳۸۳)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی وضعیت موجود کتابخانه های تخصصی استان اصفهان و ارائه راهکارهای مناسب» ۲۱ کتابخانه را مورد بررسی قرار داد و به این نتایج دست یافت: ۴۲/۸ درصد از کتابخانه ها از نظام رده بندی دهدهی دیویی و ۵۲/۴ درصد از رده بندی کتابخانه کنگره استفاده می کنند. ۱۴/۳ درصد مواد غیر کتابی مجموعه را چکیده نویسی، ۲۳/۸ درصد نمایه سازی، و ۴/۸ درصد چکیده نویسی و نمایه سازی می کنند. ۵۷/۱ درصد به کاربران، خدمات اینترنتی ارائه می دهند، ۲۳/۸ درصد صفحات وب مستقل دارند. ۴/۹ درصد از کارکنان کتابخانه کارشناس ارشد، ۳۴/۱ درصد کارشناس، و ۴/۹ درصد کاردان کتابداری و اطلاع رسانی بوده اند.

اسپیلر^۵ (۱۹۹۹)، در مقاله ای با عنوان «فضای کاری کتابخانه: تجربه آماری کتابخانه تخصصی بریتانیا»، سه بخش آخر پژوهشی در زمینه فضای کاری کتابخانه را توضیح می دهد. در این بخش مشکلات مورد بررسی قرار گرفته و توضیح داده شده اند، به ویژه مشکلات مربوط به تشخیص و تعیین محل کتابخانه. همچنین در مورد فواید و زیان های ناشی از شرایط نامساعد، روش های گوناگون ارائه اطلاعات و نیز روش هایی برخاسته از داده های به دست آمده از طریق پرسشنامه در جهت دستیابی به بخش های کلی و مقایسه بین این بخش ها بحث شده است. این نکات با مثال هایی توضیح داده می شود.

سیر^۶ (۲۰۰۰)، مقاله ای را با عنوان «مدیریت مالی کتابخانه تخصصی: اساس بودجه ریزی کتابخانه» ارائه داد. او بیان کرد: کتابداران همیشه نیاز به اثبات ارزش خدمات و تولیدات خود برای دریافت بودجه دارند. بودجه ابزار مدیریت قوی و وسیله ارتباط عمومی و عنصری ضروری برای دستیابی به اهداف پیش رو و عینی است. این مقاله خصوصیات، مزایا،

Spiller.5
Seer. 6

و عدم کارایی دو مدل بودجه‌ریزی اقلام موجود در درخواست و برنامه‌ریزی بودجه‌بندی را مقایسه می‌کند. نیازهای مشتریان را بررسی و یک بودجه‌ریزی گام به گام، شامل نیاز به خطوط فرضی، تعاریف اصطلاحات اصول حسابداری عمومی و پیشنهادهایی خاص برای تدارک و ارائه بودجه‌ریزی و تدارک و تقویت ارتباط بین کتابخانه و حوزه مالی ارائه می‌دهد.

حنیفا^۷ (۲۰۰۷)، مطالعه‌ای را با عنوان «کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات (آی.سی.تی.) در کتابخانه‌های تخصصی کرالا (هند)» انجام داد. نتایج و تحلیل یافته‌ها نشان داد که کتابخانه‌ها دارای سخت افزار و نرم‌افزار و امکانات ارتباطی (تا اندازه ای) هستند، اما فناوری ارتباطات و اطلاعات در منابع و خدمات چندان قابل دسترس نیست و بالاترین درصد منابع استفاده شده توسط کاربران بر اساس فناوری ارتباطات و اطلاعات، پست الکترونیکی می‌باشد.

روش و جامعه آماری پژوهش

پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع توصیفی است و به جهت محدود بودن جامعه آماری از نمونه‌گیری استفاده نشده است. اطلاعات این پژوهش از هر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی و با استفاده از فیش برداری و پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است. به‌منظور به‌دست آوردن روایی^۸، پرسشنامه بین ۷ نفر از استادان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه‌های اصفهان، علوم پزشکی اصفهان، و شهید چمران اهواز توزیع و نظرات ایشان در پرسشنامه اعمال گردید و به‌منظور سنجش پایایی^۹ پرسشنامه از روش آزمون مجدد یا بازآزمایی^{۱۰} استفاده و ضریب روایی^{۱۱} دو آزمون برابر ۰/۹۸ شد.

از ۱۱ کتابخانه تخصصی صنایع فولاد کشور، ۱۰ کتابخانه (۹۰/۹۰ درصد) پاسخگویی پرسشنامه بودند و یک کتابخانه به دلیل مسائل امنیتی از پاسخگویی به پرسشنامه اجتناب نمود. تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از شاخص‌های فراوانی، درصد، میانگین، جدول، و نمودار؛ و استخراج نتایج با استفاده از نرم‌افزار اکسل انجام شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها اهداف و وظایف

آرمودنی‌ها و فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های ارائه شده به بخش اهداف و وظایف در جدول ۱ درج است.

طبق جدول ۱ اکثر کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور دارای اهداف و وظایف مدون و مکتوب هستند و تنها در ۳ کتابخانه (۳۰ درصد) میزان و دامنه استفاده از منابع خارج از محدوده کتابخانه برای پاسخگویی به کاربران را در شرح وظایف کتابخانه آورده‌اند. به این ترتیب، کتابخانه‌های

7. Haneefa

8. Validity

9. Reliability

10. Retest

11. Coefficient of reliability

تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر اهداف و وظایف ۵۱/۶۶ درصد با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران مطابقت دارند.

ردیف	سنجها	پاسخ های ارائه شده			
		بله		نه	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	داشتن اهداف و وظایف مدون و مکتوب	۷	۷۰	۳	۳۰
۲	داشتن اهداف کوتاه مدت و بلندمدت	۶	۶۰	۴	۴۰
۳	گویا بودن نقش کتابخانه در سازمان مادر در شرح اهداف و وظایف کتابخانه	۵	۵۰	۵	۵۰
۴	انعکاس اولویت خدمات به کاربران در شرح وظایف کتابخانه	۶	۶۰	۴	۴۰
۵	بیان میزان و دامنه استفاده از منابع، خارج از محدوده کتابخانه برای پاسخگویی به کاربران در شرح وظایف کتابخانه	۳	۳۰	۷	۷۰
۶	بررسی و بازنگری اهداف و وظایف کتابخانه در فواصل زمانی مناسب	۴	۴۰	۶	۶۰

جدول ۱

مقایسه فراوانی و درصد فراوانی اهداف و وظایف کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

سازمان و مدیریت

آزمودنی‌ها و فراوانی و درصد فراوانی پاسخ‌های ارائه شده به بخش سازمان و مدیریت در جدول ۲ درج است.

طبق جدول ۲ در همه کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور حوزه وظایف و مسئولیت‌ها و اختیارات رئیس کتابخانه مشخص است و در اکثر این کتابخانه‌ها ساختار سازمانی با اهداف و وظایف کتابخانه متناسب و هماهنگ است. به این ترتیب، کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر سازمان و مدیریت ۷۰ درصد مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران هستند که وضعیت مطلوبی است.

نیروی انسانی

تعداد کارکنان مشغول به کار در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور در جدول ۳ درج است. طبق جدول ۳، ۳۱/۲۵ درصد کارکنان دارای مدرک کتابداری و ۶۷/۷۵ درصد کارکنان فاقد مدرک کتابداری هستند.

پاسخ‌های ارائه شده				سنجه	ردیف
نه		بله			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۰	۱	۹۰	۹	داشتن ساختار سازمانی متناسب و هماهنگ با اهداف و وظایف کتابخانه	۷
۵۰	۵	۵۰	۵	قرار دادن روش‌ها، خط‌مشی‌ها، قواعد و مقررات کاری کتابخانه به صورت مکتوب در اختیار افراد ذیربط	۸
۴۰	۴	۶۰	۶	بررسی روش‌ها، خط‌مشی‌ها، قواعد و مقررات کاری کتابخانه در فواصل زمانی مناسب	۹
۶۰	۶	۴۰	۴	داشتن کمیته مشورتی یا شورای هماهنگی	۱۰
۲۰	۲	۸۰	۸	در جریان قرار گرفتن رئیس کتابخانه از تصمیم‌گیری‌های سازمان که مؤثر بر خدمات کارمندان و عملکرد کتابخانه است	۱۱
۰	۰	۱۰۰	۱۰	مشخص بودن حوزه وظایف و مسئولیت‌ها و اختیارات رئیس کتابخانه	۱۲
۳۰	۳	۷۰	۷	ارائه گزارش عملکرد کتابخانه توسط رئیس کتابخانه به مسئول مستقیم خود	۱۳

جدول ۲

مقایسه فراوانی و درصد فراوانی سازمان و مدیریت کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

غیر کتابداری				کتابداری			مدرک تحصیلی
کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	دیپلم	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	
۰	۲	۳	۶	۰	۳	۲	تعداد کارکنان شاعل در کتابخانه به تفکیک مدرک
۱۱				۵			جمع
۶۸/۷۵				۳۱/۲۵			درصد

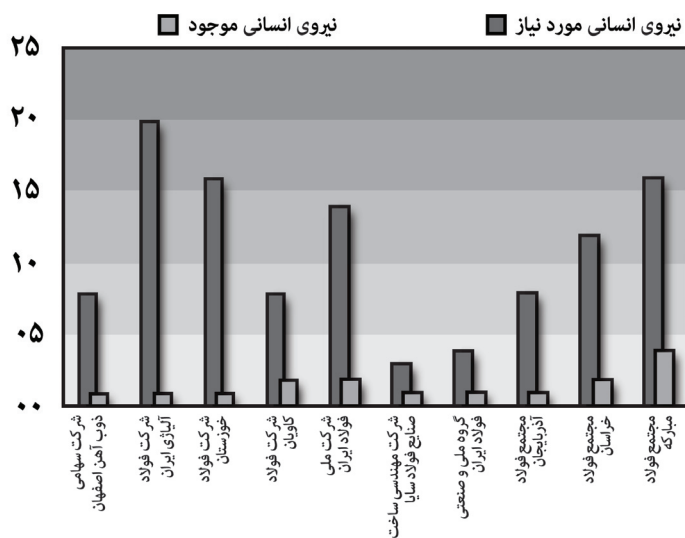
جدول ۳

تعداد نیروی انسانی مشغول به کار در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور با ذکر مدرک

در پژوهش انجام شده توسط کبری کبیر با عنوان «بررسی وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مطلوب برای کتابخانه‌های موزه‌های شهر تهران» ۷۸/۶۰ درصد کتابخانه‌های مورد بررسی فاقد نیروی انسانی متخصص هستند، همچنین پژوهش انجام شده توسط مهناز ملکی درخصوص «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های تخصصی استان اصفهان و ارائه راهکارهای مناسب» نشان داد که ۴/۹۰ درصد نیروی انسانی شاغل در این کتابخانه‌ها متخصص و ۳۹ درصد کمک متخصص‌اند. این مسئله در پژوهش ولی‌زاده‌حقی (۱۳۸۳) با عنوان «بررسی زیرساخت‌های ارائه خدمات اطلاعاتی در کتابخانه‌های تخصصی دولتی شهر تهران» نتایج مشابهی چون وجود ۹/۲۰ درصد متخصص و ۶۸/۳۰ درصد کمک متخصص را ارائه داد که به این ترتیب، در مقایسه با مطالعات انجام شده، وضعیت کمی نیروی انسانی کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، معادل ۳۱/۲۵ درصد کمک متخصص از کل نیروی انسانی شاغل در این کتابخانه‌ها و عدم نیروی متخصص، در وضعیت بسیار نامطلوب و وخیمی قرار دارد.

تعداد نیروی انسانی متخصص، کمک متخصص، و کارمند مورد نیاز در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، براساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران محاسبه شد.

نمودار ۱، گویای میزان اختلاف تعداد نیروی انسانی موجود (اعم از متخصص، کمک

نمودار ۱

مقایسه تعداد نیروی انسانی موجود با تعداد نیروی انسانی مورد نیاز کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

متخصص، و کارمند) و مورد نیاز در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور است. طبق نمودار ۱ بیشترین اختلاف بین تعداد نیروی انسانی موجود و تعداد نیروی انسانی مورد نیاز مربوط به شرکت فولاد آلیاژی ایران برابر با ۱۹ نفر، و کمترین اختلاف مربوط به شرکت مهندسی ساخت صنایع فولاد سایا برابر با ۲ نفر می‌باشد. به این ترتیب، نسبت درصد نیروی انسانی موجود به نیروی انسانی مورد نیاز کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، برابر ۱۴/۳۸ درصد است.

میزان مطابقت نیروی انسانی کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، برابر ۲۶/۵۱ درصد است که وضعیت بسیار نامطلوبی است و در مقایسه با پژوهش انجام شده توسط رفیعی پور، که نیروی انسانی کتابخانه‌های تخصصی شهر اهواز را ۲۶/۱۱ درصد و مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران اعلام داشته، کاملاً همخوانی دارد.

مجموعه

تعداد منابع مورد نیاز کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، بر اساس استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، محاسبه و همراه با تعداد منابع موجود این کتابخانه‌ها در جدول ۴ ارائه گردیده است.

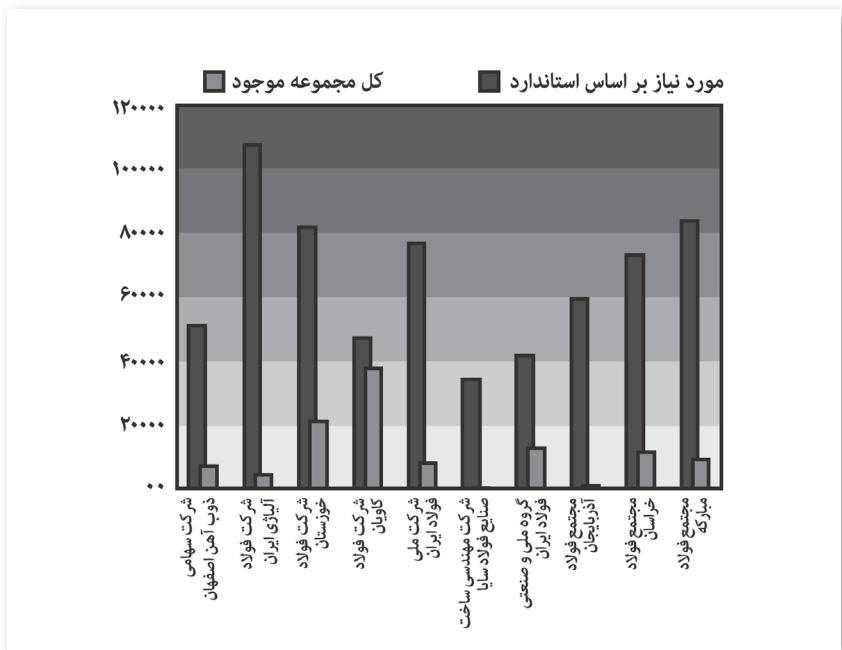
ردیف	نام شرکت	منابع مورد نیاز براساس استاندارد	کل مجموعه موجود
۱	شرکت سهامی ذوب آهن اصفهان	۵۱۶۰۳	۷۵۲۴
۲	شرکت فولاد آلیاژی ایران	۱۰۷۵۰۳	۴۶۶۸
۳	شرکت فولاد خوزستان	۸۲۰۰۱	۲۱۰۵۰
۴	شرکت فولاد کاپویان	۴۷۰۰۱	۳۸۰۴۸
۵	شرکت ملی فولاد ایران	۷۷۰۱۵	۸۲۶۹
۶	شرکت مهندسی ساخت صنایع فولاد سایا	۳۴۵۰۰	۴۳۱
۷	گروه ملی و صنعتی فولاد ایران	۴۲۰۰۰	۱۳۲۳۲
۸	مجتمع فولاد آذربایجان	۵۹۵۰۰	۹۸۸
۹	مجتمع فولاد خراسان	۷۳۵۰۱	۱۱۷۵۰
۱۰	مجتمع فولاد مبارکه	۸۴۰۰۰	۹۴۰۹

جدول ۴

مقایسه تعداد منابع موجود کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد ایران با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران

نمودار ۲ گویای میزان اختلاف تعداد منابع موجود و مورد نیاز کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور است که بر طبق آن بیشترین اختلاف بین منابع موجود و مورد نیاز مربوط

به شرکت فولاد آلیاژی ایران برابر ۱۰۲۸۳۵، و کمترین اختلاف مربوط به شرکت فولاد کاویان برابر ۸۹۵۳ است. به این ترتیب، نسبت درصد تعداد منابع موجود به تعداد منابع مورد نیاز کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور، براساس استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران، برابر ۱۷/۵۴ درصد است. در تمام مطالعات انجام شده درخصوص بررسی وضعیت کتابخانه های تخصصی، از نظر میزان مجموعه مشابهی حاصل شد که از کل منابع موجود در کتابخانه های تخصصی، کتاب بیشترین درصد منابع موجود را به خود اختصاص داده است.

فودار ۲

مقایسه تعداد منابع موجود با تعداد منابع مورد نیاز کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور براساس استانداردهای تخصصی ایران

به طور میانگین، کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر مجموعه ۳۰/۳۱ درصد با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران مطابقت دارند. بر این قرار، وضعیت مجموعه سازی کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور نامطلوب و وخیم تلقی می شود.

سازماندهی منابع

فراوانی و درصد فراوانی نوع رده بندی کتاب های کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور در جدول ۵ درج است. طبق جدول ۵، تعداد ۴ کتابخانه (۴۴/۴۴ درصد) از رده بندی کتابخانه کنگره و ۵ کتابخانه

(۵۵/۵۶ درصد) از سایر روش‌ها برای سازماندهی کتاب‌های خود استفاده می‌کنند. کبری کبیر در پژوهش خود بیان کرد: ۳۵/۷۰ درصد از کتابخانه‌های مورد بررسی از رده‌بندی دهدهی دیویی، ۲۲/۹۰ درصد از رده‌بندی کنگره، و ۱۴/۲۰ درصد از سایر روش‌ها برای سازماندهی کتاب‌های خود استفاده می‌کنند. مهناز ملکی نیز در تحقیق خود اظهار داشت: ۲۲/۸۰ درصد از کتابخانه‌های مورد بررسی از رده‌بندی دهدهی دیویی، ۵۲/۴۰ درصد از رده‌بندی کنگره، و ۴/۸۰ درصد از سایر روش‌ها به‌منظور سازماندهی کتاب‌های خود استفاده می‌کنند.

ردیف	نوع رده بندی کتاب	فراوانی	درصد
۱	دهدهی دیویی	۰	۰
۲	کنگره آمریکا	۴	۴۴/۴۴
۳	سایر	۵	۵۵/۵۶
	جمع	۹	۱۰۰

جدول ۵

فراوانی و درصد فراوانی نوع رده بندی کتاب‌های کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور

روی‌هم‌رفته، میزان مطابقت سازماندهی منابع کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور، با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، برابر ۴۵/۳۵ درصد است که وضعیت نامطلوبی است.

خدمات

خدماتی که در تمام کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور ارائه می‌شود امانت مواد چاپی و خدمات مرجع است و هیچ‌یک از کتابخانه‌ها کتابشناسی تهیه نمی‌کنند. از جمله خدمات دیگری که کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور ارائه می‌کنند پاسخگویی به تقاضای تلفنی در ۷ کتابخانه، نمایش کتاب‌های تازه خریداری شده در ۴ کتابخانه، خدمات آگاهی‌رسانی جاری در ۴ کتابخانه، تهیه راهنمای کتابخانه در ۴ کتابخانه، همکاری با کتابخانه‌ها در ۴ کتابخانه، تهیه فهرست مقالات در ۳ کتابخانه، اشاعه اطلاعات گزیده در ۲ کتابخانه، تهیه بریده‌جراید در ۲ کتابخانه، خدمات استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در ۲ کتابخانه، و ارائه هر یک از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای، خدمات ترجمه، خدمات چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی، تهیه خبرنامه کتابخانه‌ها، و برگزاری نمایشگاه کتاب در یک کتابخانه است.

در مورد ساعات ارائه خدمات کتابخانه که بر طبق استاندارد باید ۸ ساعت در هفته باشد، این میزان در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور به‌طور میانگین برابر ۲/۵۰

ساعت در هفته است.

به طور میانگین، میزان انطباق کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور از نظر خدمات، با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران، برابر ۴۹/۹۲ درصد است که وضعیت مطلوبی نیست. درخشان، در پژوهش خود میزان انطباق خدمات کتابخانه مرکزی سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور را، با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران، برابر ۶۱/۵۳ درصد بیان کرد که نسبت به کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور در وضعیت مطلوب تری قرار دارد.

ساختمان و تجهیزات

مواردی که در پیش بینی فضای مناسب مطالعه در کتابخانه های تخصصی باید در نظر گرفته

ردیف	موارد مورد نظر در فضای مناسب مطالعه	فراوانی	درصد
۱	نور مناسب روی سطح میزهای مطالعه	۵	۱۴/۷۱
۲	تهویه مطبوع در سالنهای مطالعه	۷	۲۰/۵۹
۳	میزان رطوبت هوای مخازن	۳	۸/۸۲
۴	تدابیر صوت شکن و شیشه های دو جداره	۱	۲/۹۴
۵	پیش بینی لازم جهت جلوگیری از آتش سوزی	۵	۱۴/۷۱
۶	وجود وسایل ساده و مجهز اعلام و اطفاء حریق	۱۰	۲۹/۴۱
۷	مقاومت ساختمان در مقابل زلزله و سوانح	۳	۸/۸۲
	جمع	۳۴	۱۰۰

جدول ۶

فراوانی و درصد فراوانی موارد مورد نظر در پیش بینی فضای مناسب مطالعه در کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور

شود همراه با فراوانی و درصد فراوانی هر یک در جدول ۶ درج است.

طبق جدول ۶، وجود وسایل ساده و مجهز اعلام و اطفای حریق از جمله مواردی است که در تمام کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور پیش بینی شده و پیش بینی تدابیر صوت شکن و شیشه های دو جداره تنها در یک کتابخانه پیش بینی شده است.

از نظر مساحت کتابخانه، بیشترین فضای تخصیص یافته به کتابخانه از طرف سازمان مادر مربوط به مجتمع فولاد مبارکه با مساحت ۳۰۰ مترمربع و بعد از آن شرکت فولاد خوزستان با مساحت ۲۶۰ مترمربع، و کمترین فضا مربوط به شرکت مهندسی ساخت صنایع فولاد سایا و مجتمع فولاد آذربایجان با مساحت ۱۵ مترمربع است.

به طور میانگین، میزان مطابقت فضای مناسب کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور، با

استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران، برابر ۵/۱۳ درصد است که وضعیت قابل قبولی است. نتایج مشابهی که در تمام پژوهش‌های انجام شده به دست آمد مبین این مطلب است که در بیشتر موارد سهم بسیار کمی از مساحت کل مراکز تخصصی به کتابخانه اختصاص یافته است.

منابع مالی

منابع مالی تخصیص یافته به کتابخانه، از طرف سازمان مادر، در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور در اکثر موارد ناچیز اعلام شد.

منابع مالی برای خرید منابع کتابخانه‌ای از طرف کتابخانه به‌طور میانگین در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور برابر ۶۶۲۵ درصد منابع مالی کتابخانه است که طبق استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران این میزان باید بین ۷۰ تا ۹۰ درصد منابع مالی کتابخانه باشد. کبیر در پژوهش خود بیان کرد که ۹۲/۸۰ درصد کتابخانه‌های موزه‌های شهر تهران میزان منابع مالی کتابخانه خود را ناکافی اعلام کرده و ۷۱/۴۰ درصد کتابخانه‌ها منابع مالی را صرف مجموعه سازی می‌کنند. مرضیه املشی در «بررسی وضعیت کتابخانه‌های تخصصی صنعت نفت شهر تهران و ارائه راهکارهای عملی» بیان کرد که ۴۳ درصد کتابخانه‌ها، منابع مالی از نوع جاری و سرمایه‌ای دارند و ۱۰۰ درصد کتابخانه‌های مورد بررسی منابع مالی را جهت خریدن کتاب مصرف می‌کنند. میزان مطابقت منابع مالی کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور با استانداردهای کتابخانه‌های تخصصی ایران ۳۸/۱۱ درصد است که وضعیت نامطلوب و وخیمی است.

پیشنهادها

به‌منظور ارتقای سطح کیفیت خدمات ارائه شده در کتابخانه‌های تخصصی صنایع فولاد کشور پیشنهادهای زیر به توسط پژوهشگران ارائه می‌شود:

۱. داشتن اهداف و وظایف مدون و مکتوب برای کتابخانه که اهداف و وظایف کوتاه‌مدت و بلندمدت در آن انعکاس یافته باشد و در فواصل زمانی مناسب مورد بررسی و بازنگری قرار گیرد تا همگام با پیشرفت علوم و فناوری‌های روز اهداف و وظایف کتابخانه نیز روزآمد گردد.
۲. فعالیت کتابخانه ذیل سازمان مادر با استقلال نسبی.
۳. در صورت داشتن برنامه جهت جذب نیروی انسانی در کتابخانه، پیشنهاد می‌شود که استخدام نیرو از بین فارغ‌التحصیلان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و ترجیحاً متخصصان این رشته انجام شود.
۴. برگزاری کلاس‌های آموزشی ضمن خدمت برای نیروی انسانی مشغول به کار در

- کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور.
۵. ارزیابی مداوم مجموعه به منظور بررسی عمر متوسط محتوای مناسب مجموعه، تعیین سیاست مشخص و مدون در زمینه و جین مجموعه و گزینش مواد متناسب با جامعه استفاده کننده.
۶. فهرست نویسی منابع در کتابخانه به منظور تسریع در ارائه خدمات و در صورت امکان استفاده از نرم افزارهای کتابخانه ای.
۷. استفاده از تجهیزات استاندارد کتابخانه ای جهت رفاه کتابداران و کاربران.
۸. تدوین برنامه منابع مالی از سوی سازمان های مادر برای کتابخانه های تخصصی صنایع فولاد کشور.

منبع

- تعاونی، شیرین (۱۳۸۱). *استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران*. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- رسولی املشی، مرصیه. (۱۳۷۸). «بررسی وضعیت کتابخانه های صنعت نفت شهر تهران و ارائه راهکارهای عملی». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه تهران.
- رفیعی پور، مهناز (۱۳۸۳). «بررسی وضعیت کتابخانه های تخصصی شهر اهواز و مقایسه آنها با استانداردهای کتابخانه های تخصصی ایران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- عبداللهی، حسین (۱۳۸۶). «صنعت فولاد در ایران چگونه شکل گرفت». بازیابی ۱۷ خرداد ۱۳۸۷، از: <http://www.articles.ir/article1690.aspx>
- کبیری، کبری (۱۳۷۸). «بررسی وضعیت موجود و ارائه راه کارهای مطلوب برای کتابخانه های موزه شهر تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه تهران.
- مزینانی، علی (۱۳۸۳). *کتابخانه و کتابداری*. تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت). ملکی، مهناز (۱۳۸۳). «بررسی وضعیت کتابخانه های تخصصی استان اصفهان و ارائه راهکارهای مناسب». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- ولی زاده حقی، سعیده (۱۳۸۳). «بررسی زیرساخت های ارائه خدمات اطلاعاتی در کتابخانه های تخصصی دولتی شهر تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه علوم پزشکی تهران.
- Haneefa, Mohamed (2007). "Application of information and communication technologies in special libraries in Kerala (India)". *Jour. Library Review*, 56 (7): 603.
- Seer, Gittelle (2000). "Special library financial management: The essentials of library budjeting". *Jour. The Bottom Line: Managing Library Finances*, 13 (4): 186 - 193.
- Spiller, David (1999). "Libraries the workplace: The UK special library statistics experience". *Jour. Inspell*, 33 (2): 63 - 72.